

**PREZENȚA FOLCLORULUI LITERAR
ÎN REVISTA ȘCOLARĂ
„PRIMĂVARA BANATULUI”
DIN LUGOJ**

DUMITRU JOMPAN

Revista Societății de lectură „Mihai Viteazu” a elevilor Liceului „Coriolan Bredicanu”, din Lugoj, intitulată atât de sugestiv „Primăvara Banatului”, ne-a atras atenția în primul rând prin conținutul consistent și de o mare varietate tematică, prin accesibilitatea și ținuta științifică a articolelor și studiilor semnate de profesorii și elevii acestui așezământ de cultură, în sfârșit, prin litera frumos și corect tipărită.

Periodicul a debutat în același an cu „confratele” său căărășan „Vasiova” a lui Tata Oancea, respectiv în 1929, la opt decenii de la apariția primului ziar lugojan.¹ Ca mai toate revistele vremii, „Primăvara Banatului”, a avut o existență efemeră încetând să mai apară la numai câteva luni de la anunțarea evenimentului editorial, pentru a renaște din abia în 1941, „stingându-se” apoi definitiv odată cu încheierea celui de al doilea război mondial. Această aritmie însoțită de publicarea frecventă a numerelor duble și reducerea spațiului uneori la jumătate (de la 32 de pagini, la 16) explică greutățile de natură financiară pe care le-au avut de învins membrii colectivului de redacție.

Cum de a apărut această revistă tocmai la Lugoj, în acest oraș asemuit de un călător care l-a vizitat în cel de-al doilea deceniu al secolului nostru, cu „... un

mare sat (...) ce (...) nu poate fi înțeles (...) fără coafura vegetației, fără câmpiile și livezile frumoaselor comune bănățene care îl încing ca o brătară”²

În conceptul de folclor și etnografie al publicației au intrat, mai întâi, creația literară cu aproape toate speciile ce îi sunt caracteristice; câteva studii de folclor muzical și coregrafic, descrieri și interpretări ale credințelor, obiceiurilor și datinilor, unele mențiuni referitoare la cultura populară materială, aspecte ale valorificării acestui tezaur de frumuseți, note bibliografice, recenzii, desene și fotografii.

Genul liric al poeziei folclorice abordează teme și motive de largă circulație dragostea și dorul, natura, portretizarea badiului sau a mândrei, furtul fetelor, căsătoria. Nu lipsește nici poezia înstrăinării, ori cea care vizează aspecte ale vieții sociale și, deși ocupă un spațiu foarte restrâns epistolografia de cătănie stă alături de celelalte creații în cuprinsul revistei.

Destule sunt versurile care cu ușurință ar putea fi incluse într-o antologie a liricii populare românești. De pildă, valoarea versurilor din varianta cântecului „Copilița de munte” stă în răspunsul fetei adresat aceluia care o sfătuiește să nu-și poarte părul pe frunte că, „i-au ieșit vorbe multe”. Iată cum justifică în fața obștii sătești această găteală a capului dusă înafara limitelor firești:

...”Las să iasă, nici nu-mi pasă

Că-s tânără și frumoasă

Și știu rânduiala-n casă

Și știu munca câmpului

Și gândul voinicului

Când pleacă din țara lui”³

Un prea frumos text ce comentează starea sufletească a lui Avram Iancu în fața situației Ardealului din timpul său se intitulează „Pe dealu Feleacului. Iată două fragmente din acest text:

„Pe dealul Feleacului

Este umbra, Iancului
Și jelește și se plânge
Că Ardealu-i plin de sânge
Și nu-i sânge păgânesc
Ci e sânge românesc
De feciori nevinovați
Drept în inimă pușcați

.....

Că Ardealu-I tot cernit
Nu-i cernit de norii grei
Ci-i de lacrimi de femei
Și de lacrimi de măicuțe
Și de lacrimi de mândruțe

.....

A-nverzit frunza la fagi
Și nu mi-au venit cei dragi”⁴

În cântece, doine și strigături sunt tratate și unele aspecte sociale. Dăm spre exemplu o strigătură la joc care nu mai trebuie comentată:

Săracii cioarecii mei
C-o junit taica cu ei
I-o cârpit și i-o pus bine
Ca să-i țină pentru mine”⁵

Dintre poeziile satirice am ales doar pe aceasta:

„Și de dorul lui mândra
M-aș duce, m-aș spânzura

Ori m-aș da într-o fântână
Dar mă tem că-mi rup vreo mână
Ori mă ud la vreun picior
Ș-așa ud, nu pot să mor”⁶

Dar, nu toate creațiile populare apărute în paginile revistei „Primăvara Banatului” din Lugoj îndeplinesc criteriul valoric în formă și conținut. Se vede că selecția materialului tipărit nu s-a făcut întotdeauna cu multă seriozitate. Pentru exemplificare lăsăm să urmeze un fragment dintr-un text mai lung, cu regretul umplerii spațiului afectat acestui studiu, cu creații pseudo folclorice, cu nonvalori literare populare:

Bace domne p-acela
Cum la- făcut mama-sa:
E cam nalt și sprâncenat
Numai oțără-i cam buzat.
Când țuca pra noastră fată
Parcă dă cu bătu-n baltă.
Sărutatu-m-a mândru
Cum ai da cu praznicu
Da și eu l-am sărutat
Cum l-ai fi lovi de gard.”⁷

Genul epic este reprezentat printr-o variantă deosebit de realizată a „motivului zidirii”⁸ publicată în revistă la rubrica „Banatul folcloristic”. Balada „Meșterul Manole”, intitulată aici „Manole și zidarii” precizează locul exact urma să se înalțe mănastirea și forma arhitectonică a acesteia:

Sus la Lipova
Vreau să se zidească

O mănăstire mare

Cu nouă altare...”

Desfășurarea evenimentelor se derulează normal ca în toate variantele cunoscute, ca de altfel și prăbușirea ostentativă a zidului. Reținem din partea mediană sfatul bătrânei ce amintește pe undeva de neacceptarea femeii ca interpret în corurile care oficiau în lăcașurile sfinte, la începuturile acestui gen de manifestare artistică. Iată îndemnul bătrânei prezicătoare:

„Că tot nu-l nu-l gătați (zidul n.n.)

Până nu-l spurcați

.....

Cu muieri de-a voastre”

Cântecul bătrânesc „Manole și zidarii” se încheie cu un frumos elogiu adus dragostei de mama și unirii prin moarte a celor ce se iubesc. Ultima dorință a soatei lui Manole este că cel rămas în viață să grijească de copilul amândurora pe care să-l pună:

„...Acas în grădină

Colo, la fântână

La cei doi prunăsei

Și îl pune tu, sub ei

Paseri or veni

Pe el l-or hrăni

Ploile-or ploia

Pe el l-or scălda

Vântul-o abura

Și l-o legăna...”

Sub aspect geografic, folclorul literar publicată în revista „Primăvara Banatului” nu acoperă decât sub zona Lugoj- Făget. Excepție fac doar câteva producții populare: una culeasă din Bocșa Română iar celelalte fiind de origine bucovineană.

Cercul culegătorilor de folclor care au colaborat la realizarea revistei este relativ strâns. În fruntea lor s-a situat, de bună seamă, redactorul Aurel E. Peteanu care a publicat cele mai multe dintre versurile amintite. Un fapt pozitiv este culegerea și publicarea în revistă a unor producții populare de către elevii Liceului Coriolan Brediceanu între care îi amintim pe: Ion Gașpar, Constantin Sorinca și Ilie Traian.

Revista a manifestat o oarecare inconsecvență în ceea ce privește menționarea numelui informatorilor, a vârstei acestora, a satului, a anului culegerii, ca de altfel și în ceea ce privește notarea pieselor de folclor în dialectul local.

În afara poeziei lirice și baladei, periodicul mai cuprinde câteva creații care se situează la limita dintre vers și proză.

Astfel, sunt amintite câteva creații ludice: de-a războiul între turci și români,⁹ de-a ascunsa,¹¹ și de-a morții,¹² care cu toate că nu sunt însoțite de formule în versuri dovedesc o orientare a revistei și înspre genurile sau speciile socotite pe nedrept „minore”.

Din creația paremiologică am întâlnit în corpul publicației ce o analizăm peste 50 de cimilituri și încâlcaci de limbă sau, cum le denumește redacția revistei „frânturi de limbă” a căror rol în formarea unei dicții corecte este îndeajuns de cunoscut, și destule proverbe și zicători. Aceste din urmă sunt grupate tematic, majoritatea posedând o încărcătură morală, având deci un rol foarte important în viața socială. S-au tipărit în revistă destule proverbe și zicători cu conținut eclectic, naționalist șovin, tendențios, ca de pildă: „Țiganul tot țigan, și-n ziua de Paști”¹³, „Cine umblă la Crăciun în cămașă, la Paști umblă cu cojoc”¹⁴ ș.a. La fel de greșită

a fost și publicarea într-o revistă școlară a unor zămisliuri paremiologice cu aluzii pornografice.

Proza populară în comparație cu poezia ocupă un loc mult mai restrâns: 2 legende, 1 snoavă și, cam atât. Dacă una din legende nu prezintă importanță deoarece este o transpunere în proză a cunoscutei balade „Iovan Iorgovan”¹⁵, cealaltă¹⁶ atrage atenția, prin conținutul ei moralizator, lăsând să se înțeleagă de către „căutătorii de comori”, că asemenea „ciobanului – slugă”, care păștea oile pe Dealul Sumigului, nu vor reuși să se îmbogățească decât prin muncă cinstită. Legenda câștigă în valoare și prin explicarea științifică a producerii cutremurului care îl înghite pe cioban cu oi, cu comoară, cu tot.

Din capitolul „Folclorul obiceiurilor de peste an” s-au publicat creații legate de sărbătorile de iarnă, ignorându-se însă deosebirea dintre „colind” și cântecul de stea”. Astfel, „Colinda lui Adam și a Evei”¹⁷, nu este nici pe departe un colind propriu-zis mai ales prin conținutul tematic, ci un cântec de stea. Folclorul obiceiurilor vieții de familie este reprezentat prin poezia epică de ritual: „Zorile”. Momentul despărțirii celui care pășește în lumea fără dor de ulița satului, este atât de apăsător:

„Uliță frumoasă
Rămâi sănătoasă
De astăzi `nainte
Nu te-oi mai vedea
Nici nu te-oi umbla.

Soare mi-o luci
Flori or înflori
Vânt-o abura
Floare-o scutura

În mormânt s-o așeza
Ele te-or (sic!) uita”¹⁸

Din folclorul legat de un alt eveniment important din viața omului – nunta – reținem una din amintirile scriitoarei Dridri Gorniță publicată în revista noastră sub titlul „Iarna la țară”¹⁹: „Iar, dacă badea se răzbuna cu câte o «scară» desemnată cu cărbunele, pe căsuța albă a «nanei» curg șiroaie lacrimile însoțite de cântecul:

Săptămână albă
Focul mi te ardă!
Că grăbiși,
veniși
Fetele nu le-nveliși!”

Revista „Primăvara Banatului” din Lugoj a publicat și câteva studii de folclor literar, muzical și coregrafic.

Unul dintre acestea este semnat de G.A. Oprescu și se intitulează „Balada”²⁰. După o privire istorică asupra interesului pentru culegerea și valorificarea cântecului bătrânesc, de la Dimitrie Cantemir la Vasile Alecsandri, G.A. Oprescu a încercat o clasificare a speciei după origine (cultă și populară) și după gen (liric și epic). Studiul se încheie cu o enumerare a scriitorilor români care au încercat să creeze balade în stil popular. Autorului I se poate imputa două lucruri: necunoașterea activității de culegere a genului baladesc de către Eminescu²¹ și cunoașterea în prea mică măsură a repertoriului de balade atât de bogat pe care acesta îl reduce doar la patru motive: haiducești, antiotomane, pastorale și istorice.

Redactorul revistei, prof. dr. Aurel E. Peteanu a publicat articolul „Datini și obiceiuri de Crăciun, în Banat”²² presărat cu texte versificate ce se declamau ori se

cântau la „pițărăi”, cu „țurca”, „colinda”, „cerbuțu”, „steaua”. Autorul descrie dar nu interpretează faptele de obște și de tradiție în care vede un mijloc de conservare a ființei naționale.

Un alt material al aceluiași folclorist cu titlu „Dr. Tiberiu Bredicanu, director al Operei Române din București”²³, a analizat activitatea folcloristică a compozitorului, pe deoparte aceea de culegător al folclorului muzical din întreaga țară și de președinte al Comisiei pentru înființarea Arhivei Fotografice precum și aceea de creator a unor lucrări valoroase inspirate din melosul popular.

În sfârșit și un studiu semnat de un elev din clasa a VII-a a Liceului „Coriolan Brediceanu”, Corneliu Jula, cu tema „Specificul dansului bănățean”²⁴. Articolul este bine scris și prin urmare trădează colaborarea cu un cunoscător în domeniul coregrafiei din această provincie. Ne surprinde etica, cercetătorului-elev care arată că, în redactarea materialului a fost ajutat de domnișoara Delia Pașca(?). Corneliu Jula, după o apreciere a funcțiilor dansului în general clasifică acest gen de manifestare artistică în jocuri de răspândire generală și locală sau regionale. Spațiul nu ne îngăduie să analizăm în profunzime articolul. Atragem însă atenția acelor care se interesează de dansul popular bănățean că, în materialul acesta vor afla date referitoare la toate aspectele sincretice ale brâului, Poșovăicii, Sârbei, Ardeleni, Lugojenei, Cârligului, Piperului și altor jocuri specifice acestui colț de țară²⁵.

NOTE:

¹Gheorghe Luchescu, Lugojul cultural-artistic, Timișoara, 1975, p. 32.

²George Sbircea, Orașele muzicii, Ultima serie, București, 1976, p. 95.

³„Primăvara Banatului”, I (1929), 5, 14.

⁴Ibidem.

⁵Idem, III (1941), 6, 32.

⁶Idem, I, (1929), 5, 14.

⁷Ibidem.

⁸Ibidem.

⁹Ibidem.

¹⁰„Primăvara Banatului”, V, (1943), 2-3, 7.

¹¹Idem, I (1929), 4, 6.

¹²Idem, I (1929), 1, 11 și urm.

¹³Idem, I (1929), 6, 10.

¹⁴Ibidem.

¹⁵N. Stoica Răcoviceanu, Legenda muntelui Iorgovan. În „Primăvara Banatului”, II (1930), 3-4, 13-15.

¹⁶Emilian Ciucurel, Comori Bănățene. În „Primăvara Banatului”, II (1944), 4, 11.

¹⁷„Primăvara Banatului”, I (1929), 3, 12.

¹⁸Idem, I (1929), 1, 13 și urm.

¹⁹Idem, I (1929), 5, 5.

²⁰Idem, III (1941), 2, 45-48.

²¹Ibidem.

²²Idem, III (1941), 8, 1-7.

²³Idem, III (1941), 3, 69-73

²⁴Comunicare prezentată în cadrul unei Sesiuni organizate de Societatea “ASTRA” din Oțelu Roșu (mai 1977).

²⁵Ibidem.

La présence du folklore littéraire dans la revue écolière

Le printemps du Banat, de Lugoj

Dumitru Jompan

Résumé

La revue de la Société de lecture Mihai Viteazul, fondée par les élèves du Lycée Coriolan Brediceanu de Lugoj, intitulée Le printemps du Banat, nous a attiré l'attention par son contenu d'une grande variété thématique, par l'accessibilité et la tenue scientifique de ses articles et études signés par les professeurs et les élèves de cette société et aussi par la lettre correctement éditée.

La publication périodique a débuté dans le même an que son confrère de Caraș, Vasiova, éditée par Père Oancea, en 1929, après huit décennies de l'apparition du premier journal de Lugoj.

Le cercle de collectionniers de folklore qui ont collaboré pour la réalisation de la revue est relativement restreint. On remarque le rédacteur Aurel E. Peteanu qui a publié une grande quantité de vers folkloriques. Une action positive est la publication de productions populaires dans la revue par les élèves du Lycée Coriolan Brediceanu parmi lesquels Ion Gașpar, Constantin Sorinca et Ilie Traian.

La revue se caractérise par une certaine inconséquence en ce qui concerne les noms des informateurs, leur âge, leur village, l'année de la recherche et aussi en ce qui concerne la notation des pièces folkloriques dans le dialecte local.